

BIULETYN

Nr 11 (987), 7 lutego 2013 © PISM

Redakcja: Marcin Zaborowski (redaktor naczelny) • Katarzyna Staniewska (sekretarz redakcji)
Jarosław Ćwiek-Karpowicz • Beata Górka-Winter • Artur Gradziuk • Roderick Parkes • Beata Wojna

Rola taktycznej broni jądrowej w doktrynie bezpieczeństwa Rosji

Andrzej Turkowski

Rosja dysponuje największym na świecie potencjałem taktycznej broni jądrowej (TBJ). Domniemanym głównym zadaniem rosyjskiej TBJ ma być równoważenie przewagi NATO i Chin w uzbrojeniu konwencjonalnym. Rosyjskie władze nie ujawniają informacji na temat rozmiaru tego arsenału ani jego roli w planach obronnych, co wywołuje obawy o możliwość jego szerokiego użycia podczas hipotetycznego konfliktu zbrojnego. Z tego powodu niezwykle ważne jest rozpoczęcie między NATO a Rosją rozmów o środkach przejrzystości i budowy zaufania. Ewentualna redukcja tego rodzaju broni będzie natomiast zależeć od zmiany percepcji zagrożeń wśród rosyjskich elit politycznych.

Choć oficjalne dane na temat rosyjskiego arsenału taktycznej broni jądrowej (TBJ) nie są publicznie dostępne, szacunki umieszczają liczbę głowic w przedziale od 5000 do 8000, z czego 1000–4000 jest w stanie gotowości operacyjnej. Oznacza to, że Rosja dysponuje największym na świecie potencjałem w tym zakresie, przewyższającym liczący ok. 760 głowic arsenał amerykański. Rosyjska TBJ obejmuje broń oraz środki przenoszenia krótkiego i średniego zasięgu, najwięcej głowic zaś przeznaczonych jest dla marynarki wojennej. Głowice jądrowe posiadają także siły powietrzne, obrona przeciwlotnicza i przeciwrakietowa. Część ekspertów sugeruje, że głowice jądrowe znajdują się w wyposażeniu sił lądowych Rosji, co stałoby w sprzeczności z zapewnieniami rosyjskich władz o eliminacji tego rodzaju TBJ.

Polityczne uwarunkowania roli rosyjskiej taktycznej broni jądrowej. Fundamentalny wzrost znaczenia TBJ w rosyjskim myśleniu o bezpieczeństwie jest efektem zmian, które zaszły po zimnej wojnie. Przyniosły one takie wyzwania dla Rosji, w odniesieniu do których odstraszanie za pomocą arsenału strategicznych sił jądrowych (SSJ) ma ograniczoną skuteczność. Na pierwszym miejscu należy wymienić dysproporcję w dziedzinie zbrojeń konwencjonalnych nie tylko między Rosją a USA oraz Rosją a NATO, lecz także w odniesieniu do Chin. Co więcej, rozwój takich zdolności jak obrona przeciwrakietowa, broń precyzyjna, strategiczna broń niejądrowa czy samoloty bezzałogowe może wywoływać coraz więcej obaw Moskwy. Dla przykładu, użycie nowoczesnych pocisków manewrujących odpalanych z morza lub z powietrza jest uznawane – zarówno w środowiskach eksperckich, jak i w oficjalnych rosyjskich dokumentach – za relatywnie najbardziej prawdopodobny sposób prowadzenia przez USA/NATO działań zbrojnych przeciwko Rosji.

Dodatkowo na spadek poczucia bezpieczeństwa w Rosji wpływa destabilizacja w jej południowym sąsiedztwie. W przypadku najważniejszych powiązanych z tym regionem zagrożeń – groźby aktów terrorystycznych i wojny partyzanckiej – odstraszanie jądrowe obecnie nie odgrywa właściwie żadnej roli. Jednak w dłuższej perspektywie może pojawić się zagrożenie ze strony państwa już posiadającego broń jądrową lub starającego się ją zbudować (przede wszystkim Iranu).

Militarne znaczenie taktycznej broni jądrowej dla Rosji. Doktryna wojenna Rosji dopuszcza użycie sił nuklearnych w odpowiedzi na taki atak z użyciem sił konwencjonalnych, który zagrażałby istnieniu państwa rosyjskiego. Biorąc pod uwagę wspomnianą dysproporcję w zbrojeniach konwencjonalnych, trudno jednak założyć, by w hipotetycznej (biorąc pod uwagę obecne realia) sytuacji agresji przeciw Rosji nie odwołała się ona do groźby lub użycia TBJ. W odpowiedzi na taki atak TBJ może być bardziej użyteczna niż strategiczna broń jądrowa. Miałoby to wynikać z przyjętego przez Rosję założenia, że użycie TBJ pociąga za sobą mniejsze ryzyko, ponieważ nie musi

prowadzić do niekontrolowanej eskalacji wojny nuklearnej. Ponadto wykorzystanie TBJ nie oznaczałoby uszczuplenia arsenału SSJ.

Użycie TBJ w takim przypadku zakłada szeroko omawiana, choć oficjalnie niepotwierdzona doktryna deeskalacji. Zgodnie z nią celem detonacji niewielkiej ilości głowic TBJ ma być zademonstrowanie, że Rosja jest gotowa wykorzystać wszelkie dostępne środki do obrony swoich interesów. Jednocześnie ograniczony rozmiar strat u potencjalnego przeciwnika miałby zapobiec eskalacji wojny do poziomu strategicznego. Biorąc pod uwagę założenia doktryny deeskalacji oraz scenariusze ćwiczeń wojennych rosyjskiej armii, najczęściej wymieniane cele uderzenia odwetowego obejmują niezamieszkane terytorium przeciwnika (w tym wody terytorialne), ich bazy marynarki wojennej oraz zgrupowanie sił morskich lub lądowych. Dlatego należy sądzić, że użycie TBJ w ramach doktryny deeskalacji odbyłoby się z zastosowaniem lotnictwa dalekiego lub średniego zasięgu, co można wnioskować także na podstawie doniesień na temat rosyjskich manewrów wojskowych. Omawiane misje mogłyby zostać wypełnione także przy użyciu rakiet odpalanych z okrętów nawodnych lub podwodnych. Poza tym, zgodnie z doniesieniami, podczas ćwiczeń wojskowych Zapad 2009 odbyły się symulacje użycia rakiet balistycznych mogących przenosić ładunki jądrowe.

Wobec słabości sił konwencjonalnych rosyjska TBJ może być wykorzystana także w celu zniszczenia przeważających sił zbrojnych przeciwnika. Na zachodzie, w związku z lokalizacją sił przeciwnika poza teatrem działań wojennych, taką misję prawdopodobnie powierzono by lotnictwu średniego i dalekiego zasięgu lub siłom morskim. W odniesieniu do Chin za najbardziej prawdopodobny scenariusz agresji na Rosję uznaje się zmasowany atak lądowych sił konwencjonalnych. W takiej sytuacji pole manewru Rosji ogranicza to, że główne działania zbrojne byłyby prowadzone na jej terytorium. O ile relatywnie prawdopodobne wydaje się uderzenie na siły wsparcia znajdujące się na terytorium chińskim (np. siły drugiego rzutu, bazy wspierające ofensywę), to koszty użycia TBJ w celu odparcia samego ataku mogą okazać się zbyt duże. Całkiem inaczej wygląda natomiast sytuacja na południu, gdzie rosyjskie TBJ obecnie zdaje się mieć wyraźnie mniejsze znaczenie zarówno pod względem deeskalacji, jak i użycia do walki z siłami zbrojnymi ewentualnego przeciwnika.

Wnioski i rekomendacje. Choć groźba użycia broni jądrowej ma charakter hipotetyczny, wydaje się, że prawdopodobieństwo użycia rosyjskiej TBJ jest większe niż w przypadku broni jądrowej będącej w posiadaniu USA (bądź innych członków NATO) lub Chin. Z powodu milczenia rosyjskich władz większość założeń co do wielkości arsenału i możliwości użycia TBJ ma charakter spekulatywny, co może prowadzić do przyjmowania przez sąsiadów Rosji najgorszych scenariuszy jako podstawy własnego planowania obronnego. Dlatego ważne jest rozpoczęcie rozmów między Rosją a NATO na temat przejrzystości i środków budowy zaufania w odniesieniu do TBJ, obejmujących kwestię doktryn. Biorąc pod uwagę, że wspomniany brak przejrzystości w odniesieniu do rosyjskiego arsenału TBJ wpływa na poczucie bezpieczeństwa w Europie Środkowo-Wschodniej, Polska i kraje regionu powinny aktywnie wspierać początek tego dialogu. Naturalnym forum dla takich działań jest NATO, w którego ramach Polska była współautorem konkretnych propozycji (*non-papers*) w tej sprawie. Istotne wydają się wysiłki w celu pozyskania wsparcia wszystkich krajów regionu przy wypracowywaniu podobnych inicjatyw w przyszłości, jak również prowadzenie rozmów na szczeblu eksperckim.

Wskutek postrzegania przez Rosję TBJ jako substytutu sił konwencjonalnych osiągnięcie porozumienia w sprawie redukcji tej broni będzie niezwykle trudne. Wobec niewielkich szans na zniwelowanie nierówności w dziedzinie zbrojeń konwencjonalnych bardziej prawdopodobna mogłaby być zmiana postrzegania przez rosyjskie władze wpływu tych nierówności na poczucie bezpieczeństwa. Wydaje się, że sprzyjałaby temu nie tylko reforma militarna w Rosji, ale także udana modernizacja gospodarki oraz stabilność polityczna w kraju i w relacjach z sąsiadami.

Niezależnie od opisanych wyżej problemów największe szanse na redukcję istnieją w przypadku tych rodzajów TBJ, które zostaną uznane przez rosyjskie władze za mało użyteczne do uderzenia demonstracyjnego czy też zniszczenia sił zbrojnych potencjalnego przeciwnika. Wydaje się, że mogłyby to być środki o dużej sile rażenia i małym zasięgu (lub przypisane do środków przenoszenia krótkiego zasięgu) – bomby lotnicze o dużej mocy oraz te przeznaczone do przenoszenia przez samoloty krótkiego zasięgu, głowice nuklearne do systemów przeciwlotniczych oraz te w wyposażeniu okrętów nawodnych (ze względu na wysokie prawdopodobieństwo ich natychmiastowego zniszczenia w razie konfliktu).